

# Akademinės teritorijos ir jų ribos

TOMAS KAČERAUSKAS

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Filosofijos ir politologijos katedra, Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius

El. paštas: Tomas.Kacerauskas@vgtu.lt

---

Straipsnyje, remiantis ribų diskursu, komunikologijos prieigomis ir fenomenologijos nuostatomis, nagrinėjamos akademinės teritorijos ir jų ribos. Plėtojamos šios tezės: 1) akademininkas – dvigubas agentas, ne tik dirbdamas skirtingose institucijose, bet ir priklausydamas skirtingiems akademiniam lygmenims, mokslo idėjoms migruojant iš vienos akademinės teritorijos į kitą; 2) tik priklausydamas tam tikro mito bendrijai, kurios aplinkoje jis formuojasi drauge formuodamas šį mitą, akademininkas tampa savimi; 3) būdamas vienas akademininkas netapatus sau, kitaip tariant, jo nėra be akademinio fono, kurio mito ugdytinis būdamas ir kurį keisdamas jis siektų savo tapatumo; 4) nė viena iš akademių bendrijų, besivaržančių dėl ribinių teritorijų, komunikuodamos nepraranda teritorijų, priešingai, jos abi išplečia savo žemes, prisijungdamos naujus tyrimo pakraščius bei šalutinius kelius, kurie galiausiai pakeičia ir centro vietą bei viešelių kryptį; 5) finansuodama akademių teritorijų įdirbimą valstybė ne tik kontroliuoja universitetus, bet ir prižiūri, kad nebūtų peržengtos nustatytos akademinės veiklos ribos: universitetų karas, sukeldamas nusistovėjusių galios komunikacijos kanalų sumaištį, klįbtų valdžios pozicijas; 6) skaldydama ir valdydama valdžia siekia pačių akademininkų rankomis užgniaužti bet kokius kūrybinius ekscesus ir įtvirtinti galios komunikaciją, kurios kanalu tampa akademinis mitas – mokslinės žiūros ir mokslinio žargonu visuma, plėtojama tam tikrame universitete; 7) universitetas (ne tik privatus) tampa medija, ne tik pratęsdamas visuomenės vartojimo lūkesčius, bet ir užtikrindamas vartotojiškos visuomenės mainų likvidumą; 8) akademinis regionas – būtina mokslinio mito gyvavimo sąlyga, gyvybinė aplinka, kurioje mitas ne tik skleidžiasi, bet ir įgauna naujas gyvybės formas; 9) ekspertizės, siekiant atidalyti kokybiškas ir nekokybiškas akademinės teritorijas, yra magijos salos racionaliame akademinio mito vandenyne.

**Raktažodžiai:** akademinės teritorijos, akademiniai mitai, galios komunikacija, universitetinė aplinka, ekspertinė veikla

---

## ĮVADAS

Kas yra akademinės teritorijos? Viena, akademinę teritoriją galima apibrėžti kaip darbo universitete ar mokslo institute aplinką, sietiną su tos mokslo ar mokslo institucijos siekais. Čia akademių teritorijų ribos sutampa su akademininkų veiklos konkuruojančiose mokslo ar mokymo institucijose ribomis. Kadangi tas pats akademininkas dažnai plėtoja dviejų ar daugiau institucijų veiklą, siekiančių išskirtinio tapatumo, akademių institucijų ribos išsitrina. Be to, kiekvienas mokslininkas veikia tam tikroje mokslo teritorijoje, kuri driekiasi ribodamasi su gretimų mokslų užimtomis žemėmis. Šiuo atveju akademinės institucijos, kaip mokslininkų darbų užnugaris (prieskyros), vaidina antraeilį vaidmenį mokslams kovojant už savo teritorinį vientisumą. Taigi *akademininkas – dvigubas agentas, ne tik dirbdamas skirtingose institucijose, bet ir priklausydamas skirtingiems akademiniam lygmenims, mokslo idėjoms migruojant iš vienos akademinės teritorijos į kitą.*

Nors akademinis (tiek institucijos, tiek joje dirbančio individo) tapatumas apibrėžiamas atribojant tam tikras mokslinės veiklos teritorijas nuo greta kultivuojamų žemių, jis apskritai iškyla tik dalyvaujant idėjų mainuose su kitomis – artimomis ar tolimomis – akademinėmis teritorijomis. Artumas ar tolimas, kaip ir teritorialumas apskritai, čia nėra fizinis – veikiau fenomenologinis: *komunikuojama idėja svarbi ne būdama šalia nelyginant kėdė auditorijoje, bet (tegu atkeliavusi iš toli laiko ir erdvės atžvilgiu) rezonuodama akademinės nuostatos ir rodydama tyrimų kryptis*. Taip tolima idėja, komunikuojama tam tikroje akademinėje aplinkoje, gali labiau praversti kuriant tos aplinkos tapatumą, neatsiejamą nuo nužymėtinos ar atkariautinos akademinės teritorijos, nei toje aplinkoje gimusi „artima“ idėja, kuri, neinspiruodama naujų koncepcijų, neatitinka fenomeno statuso. Kita vertus, bet kokia idėja, net atkeliavusi iš tolimiausių kraštų erdvės ir laiko atžvilgiu, turi būti pakankamai artima, kad taptų komunikaciniu veiksmu tam tikroje akademinėje aplinkoje, kurios raida neatsiejama nuo akademininko ir akademinės institucijos tapatėjimo.

Akademinės teritorijos apima ne tik studijų programas, mokslo žurnalus, mokslo projektus, t. y. įsivaintinas žemes, turinčias apčiuopiamas ribas, bet ir apskritai akademinį mitą semiotine (Barthes'o) prasme. Priklausydamas kuriai nors mokslo ar mokymo institucijai ir kultivuodamas vieną ar kitą minėtą akademinį lauką akademininkas pirmiausia yra tam tikro mito karys, kuris atstovauja akademinį pažiūrų bei nuostatų visumai. Ietys suremiamos ne tiek dėl vieno ar kito įdirbtino lauko, kiek dėl žiūros, kurios perspektyvoje randasi šie laukai. *Tik priklausydamas tam tikro mito bendrijai, kurios aplinkoje jis formuojasi drauge formuodamas šį mitą, t. y. kovodamas už tam tikro mito sklaidą, akademininkas tampa savimi*. Akademinio mito atžvilgiu vienas lauke – ne karys ne todėl, kad vienas akademininkas nepajėgus atsilaikyti prieš svetimo mito puolimą, bet todėl, kad be užnugario, kurio fone iškiltų akademininkas, kovojantis už savo mito žemę, apskritai nėra kario.

Kitaip tariant, akademininko, kaip tam tikro mito kario, tapatumas susiformuoja, viena, kitų mito karių gretose, antra, išsiveržiant į pirmas eiles ir rodant mito žygiui kelią. Akademininko tapatybė formuojasi šioje priklausomybės mito aplinkai ir išsiskyrimo iš jos dialektikoje. Šia prasme kova vyksta ne tik susiduriant skirtingiems akademiniams mitams, bet ir formuojantis akademinio mito aplinkai, kurio ribas nuolat kėsina peržengti akademininkas, kuriantis savo ir savo mito tapatumą. Galima teigti, kad priešiškų mitų susidūrimai reikalingi būtent tam, kad akademinis kūrybininkas galėtų išvesti savo mito armiją į naujas tiek jo, tiek jo mito bendrijos tapatumo žemes. Vienas lauke karys – ne karys, nes jis užnugaryje nebeturi už ką kovoti, maža to, jis – niekas, nes kaip kažkas jis iškyla tik bendražygių fone, kuris sudaro jo tapatumo metmenis. Paradoksas: *būdamas vienas akademininkas netapatus sau, kitaip tariant, jo nėra be akademinio fono, kurio mito ugdytinis būdamas ir kurį keisdamas jis siektų savo tapatumo*.

Akademinės teritorijos nėra tik žinijos laukai<sup>1</sup>, kurie jungiami ir dalijami akademininkams tyrinėjant vieną ar kitą (dažnai atsitiktinai) iškilusią sritį. Drauge tai – ir egzistencijos teritorijos, lemiančios akademinio pasirinkimo pirmenybę: pažintina tai, kas egzistenciškai svarbu. Ir atvirkščiai: svarbūs pažintine prasme fenomenai veikia akademininko egzistencinius pasirinkimus. Fenomenu čia vadinu tai, kas atveria naujas akademinės teritorijas ir parodo kelią (nukreipia) link jų. Kadangi egzistencinės ir akademinės teritorijos – susiklojančios, fenomenas taip pat dažnai atlieka dvigubą vaidmenį migruodamas iš vienos teritorijos į kitą. Maža to, jis atveria ir nukreipia būtent įsiveržęs iš gretimos teritorijos, kurios ribos nuolat

<sup>1</sup> Kaip teigia T. Becheris ir P. R. Trowleris (2001).

kinta veikiamos akademininkų dvigubos priklausomybės – ne vien ekspansinės akademinų bendrijų kovos.

Viena, akademinės bendrijos, plėtodamos akademinę veiklą, siekia atriboti savo teritorijas, tokiu būdu išvalydamos akademinų tyrimų lauką nuo kito mito priemaišų. Kita, jos linkusios plėsti savo teritorijas, kurios didėja kaip tik dėl naujai iškilusių atveriančių ir nukreipiančių fenomenų, imigravusių iš kito mito. Čia susiduriame su paradoksu: *nė viena iš akademinų bendrijų, besivaržančių dėl (atrodo, tų pačių) ribinių teritorijų, komunikuodamos (t. y. apsikeisdamos fenomenais) nepraranda teritorijų, priešingai, jos abi išplečia savo žemes, prisijungdamos naujus tyrimo pakraščius bei šalutinius kelius, kurie galiausiai pakeičia ir centro vietą bei viešelių kryptį*. Teritorijos prarandamos ne įsiveržus į jas akademiniams priešininkams, bet joms sunykus, tyrimo laukui pasislinkus į naujus tarpdalykinius pakraščius. Taigi tarpdalykinės (ekspansinės) nuostatos suponuoja tam tikrų akademinų teritorijų nykimą. Tačiau lygiai taip pat jos nyksta nevykstant fenomenų mainams, drauge – akademinė komunikacijai. Kitaip tariant, akademinės teritorijos gyvuoja tik tuomet, kai dėl jų vyksta nuolatinė kova, kai jos yra minties mūšio laukas.

Akademinės teritorijos nagrinėtinos tiek iš filosofinės, tiek iš sociologinės perspektyvos: pretenzija į tiesą paremiama tam tikroje akademinėje bendrijoje, kuriančioje savo tapatumą. Nagrinėdamas akademinės teritorijas ir plėtodamas minėtas tezes pasitelksiu tiek ribų diskursą, tiek komunikologijos prieigas, tiek fenomenologijos nuostatas. Be to, kaip tyrimo gairėmis vadovausiuosi kreatologijos ir identologijos perspektyvomis. Jei kreatologija apima individo (akademininko) kūrybingumą kūrybingos visuomenės (akademinės bendruomenės) aplinkoje, tai identologija – individo (akademininko) tapatėjimą tampančios visuomenės (akademinės bendruomenės) lauke. Svarstant akademinų teritorijų klausimus, kūrybinės ir tapatumo nuostatos – neatsiejamos, kaip neatsiejamos limitologinės, komunikologinės ir fenomenologinės strategijos, jei jos pretenduoja į atvirą akademinį horizontą, artimą kaip akademinio *logos* liniją ir tolimą kaip tapatumo ir kūrybos perspektyvą. Turėdamas daug pavidalų *logos* netampa akademinė tiesos direktyva, galiausiai sunaikinančia pačią tiesą, kuri turi būti maitinama naujais kultūros fenomenais. Skirtingų *logos* pavidalų sąveika leidžia mokslo tiesai skleistis besimainančioje individo ir bendrijos tapatumo kūrybos aplinkoje.

## AKADEMINĖS TERITORIJOS IR UNIVERSITETAI

Pirmiausia akademinėmis teritorijomis laikytini tam tikri žinijos laukai, mokslo ir mokyimo disciplinos, kurios tiek skaidosi, tiek jungiasi. Tarkime, filosofija, Aristotelio suskirstyta į teorinę (ontologija), praktinę (etika, poetika, politikos filosofija) ir pagalbinę (logika), jau Antikoje prarado tokias žinijos sritis kaip teisė, retorika, kalbotyra, istorija, medicina, biologija, zoologija. Ilgainiui nuo filosofijos atsiskyrė matematika, geometrija, fizika, chemija, sociologija, psichologija, tačiau tai nereiškia, kad filosofijos laukas vien traukėsi jį išsidalijus jos pagalbininkams. Kiekvieno naujo mokslo susiformavimą lydėjo naujos filosofijos pakraipos atsiradimas: teisės filosofija, kalbos filosofija, istorijos filosofija, matematikos filosofija, socialinė filosofija ir pan. Taigi filosofijos lauko išdalijimo kitiems mokslams išdava – naujos filosofinės teritorijos.

Be to, nauji mokslai susidaro ne vien atsidalydami nuo savo motininio mokslo, bet ir komunikuodami su kitais mokslais ir jų šakomis. Kaip minėta, komunikacija suponuoja abipusį tam tikros teritorijos prieaugį. Situacija čia veikiau tokia: sudarydami vis naujas šeimas ir nebeišsiteddami paveldėtame lauke mokslai iškeliauja plėsti plėšinių, kurie didina dirbamos žemės plotą. Nors bendrų ganyklų, kurias atsidalija naujos disciplinos, lieka vis mažiau šiame

mokslo kaime, filosofijai pasitraukus į savo rėžį, ežios tarp atskirų įdirbamų rėžių vis labiau nyksta: vieno sklypo įdirbimui pasitelkiami kitame sklype išstobulinti įrankiai ir sukauptos žinios. Šis poravimasis turi savo tendencijas (yra kaimyninių bei giminingų ir tolimų bei nebendramačių diskursų) ir trikdžius (kraujomaišos baimė, biurokratinis reguliavimas). Mokslų skaidymasis ir jungimasis paprastai vyksta nepaisant mokslo politikos, kuri galiausiai (dažnai pavėluotai) įteisina susiklosčiusią tvarką, nors finansiniais svertais siekia valdyti šį procesą. Tačiau bet koks klasifikatorius yra pavėluota valdžios reakcija į tarpdalykinę komunikaciją ar net bandymas užkirsti jai kelią. Valdžios organų patvirtintas klasifikatorius – įteisintos žinijos teritorijos bei jų ribos siekiant ne tik užkirsti kelią atskirų žinijos dalykų vaidams, bet ir kontroliuoti akademinės teritorijas: praėjimuose tarp jų turi marširuoti valdžios paskirti patroliai (ekspertai), turintys užtikrinti teritorinę *status quo*.

Universitetai su atitinkamu teritoriniu statusu ir valstybės finansais, skiriamais tam tikrų akademinų teritorijų įdirbimui, atspindi šią situaciją. Viena, universitetai iš prigimties aprėpia „mokslus visiems“<sup>2</sup>, įskaitant tvarkos ardytojus, maištininkus ir eretikus klasifikatoriaus atžvilgiu. Kita, tam tikras universitetas su biudžetu, kurio liūto dalį sudaro valstybės skiriamais finansais, įteisina akademinų teritorijų padalijimus šalyje. Tarkime, kiekvienoje šalyje yra nacionalinis (jo vaidmenį Lietuvoje atlieka VU), regioniniai (ŠU, KU), technikos ar technologijos (VGTU, KTU), humanitariniai ar socialiniai (VDU, MRU), pedagoginiai (LEU) universitetai. Visi jie (išskyrus nacionalinį) orientuoti į tam tikras akademinės teritorijas, kurios paprastai atspindi universitetų pavadinimuose. Antai miestai, jei tai nėra sostinė, žymi ne tik ir ne tiek universiteto dislokacijos vietą, kiek geidžiamą aprėptį. Asmenvardžiai pavadinimuose taip pat nėra neutralūs pretenduojamos akademinės teritorijos atžvilgiu. Tarkime, Vytauto Didžiojo vardas universiteto pavadinime dėl išskirtinio šio valdovo įvaizdžio (ne veltui Vytautas – Didysis) tautos sąmonėje yra tiek rimta pretenzija į nacionalinį universitetą, tiek šio vaidmens, kurį jis atliko tarpukariu, priminimas.

Nacionalinio universiteto statusas (oficialus ar neoficialus) nereiškia, kad jame įdirbama akademinė teritorija, aprėpdama visą šalį, neturi ribų. Nacionalinio universiteto statusas – didžiausias apribojimas: siekdamas atitikti savo įvaizdį ir įvykdyti valstybės įpareigojimą nacionalinis universitetas paprastai apsiriboja tradicinių (suklasifikuotų) disciplinų plėtojimu. Panašiai (nors kiek mažiau) save apriboja ir kiti valstybiniai universitetai, maitinami iš valstybės biudžeto. Kartu su finansais ta pačia bambagyse ateina įpareigojimas ne tik laikytis ministro patvirtintų disciplinų ribų, bet ir veikti tam tikroje atribotoje akademinėje teritorijoje, kuri minimaliai susiklotų su kitų universitetų įdirbama žeme plėtojant technologinius, pedagoginius ar socialinius mokslus.

Taiigi valstybė, finansuodama akademinų teritorijų įdirbimą, ne tik kontroliuoja universitetus, bet ir prižiūri, kad nebūtų peržengtos nustatytos akademinės veiklos ribos: universitetų karas, sukeldamas nusistovėjusių galios komunikacijos kanalų sumaištį, klibintų valdžios pozicijas. Drauge akademinės veiklos ribos – ir universitetų tapatumo ribos, kurias jie aršiai gina nuo bet kokių įsibrovėlių. Akademinų ribų kontrolei ir įteisintos tvarkos priežiūrai pasitelkiamos audituojančios ir ekspertuojančios institucijos. Viena, valdžios sargai nuolat patroliuoja takais tarp padalytų akademinų teritorijų, sergėdami nuo išpuolių viena kitos atžvilgiu: išpuoliai gali virsti karu, kuris sutrauktų galios komunikacijos ryšius ir po įteisintos tvarkos

<sup>2</sup> Būtent tokia sąvoka *universitetas* pirmtakės *studium generale* etimologija. Mokslų visuma universitete ne tik negalima, disciplinoms nuolat jungiantis ir dalijantis, bet ir nepageidaujama valdžiai paskyrus didesnę (nacionaliniam universitetui) ar mažesnę (regioniniam universitetui) akademinę teritoriją.

griuvėsiais palaidotų legalią tvarką. Kita, valdžia nuolat kursto karą tarp akademinų „gaujų“<sup>3</sup>, ekspertais ir auditoriais angažuodama konkuruojančių universitetų atstovus. Kitaip tariant, *skaldydama ir valdydama valdžia siekia pačių akademininkų rankomis užgniaužti bet kokius kūrybinius ekscesus*, kurie ištrintų nusistovėjusias akademinės ribas bei sugriautų įteisintą tvarką, *ir įtvirtinti galios komunikaciją, kurios kanalu tampa akademinis mitas*<sup>4</sup> – mokslinės žiūros ir mokslinio žargono visuma, plėtojama tam tikrame universitete.

Atrodo, privatūs universitetai, nesusaistyti su valdžia finansiniais ryšiais ir galios komunikacija, neturi akademinų apribojimų. Tačiau tai nereiškia nei tai, kad jie valdžios nekontroliuojami, nei tai, kad jų akademinė veikla neapribota. Didžiausi privačių universitetų apribojimai išplaukia iš jų prigimties, t. y. iš orientacijos į komercinę veiklą. Siekdami parduoti savo sukurtus produktus – studijų programas – privatūs universitetai neišvengiamai pataikauja stojantiesiems, kurių pasirinkimą lemia programos patrauklumas ir žinomumas. Šis komercinis demokratizmas, studentams balsuojant įneštais pinigais, nualina ir suvienodina privačių universitetų užimtas teritorijas: beveik visi jie apsiriboja verslo vadybos ir teisės programų pasiūla, t. y. tuo, kas geidžiama ir kam reikia palyginti mažai išteklių. Šios studijų programos geidžiamos ne todėl, kad yra įdomios ar kad atveria karjeros galimybes, bet todėl, kad lengvai „suvartojamos“ nelyginant televizijos laidos. Tam tikra prasme šios studijų programos sukurtos ne privačių universitetų akademininkų, bet pačios vartotojiškos visuomenės, kuri jose mato savo atspindį.

Taip *universitetas (ne tik privatus) tampa medija, ne tik pratęsdamas visuomenės vartojimo lūkesčius*<sup>5</sup>, bet ir užtikrindamas vartotojiškos visuomenės mainų likvidumą: *bet kokios naujai įsisavintos teritorijos sutrikdo šiuos plačiosios visuomenės ir akademininkų bendrijos mainus*. Taigi ėjimo į mases idėją geriausiai įgyvendina ne valstybinis universitetas su nemokamu mokslu, bet privati mokymo įstaiga, siūlydama masių „svajones“. Kaip ir televizijos atveju, čia įsigali komunikacinis ratas: visuomenės norai formuojami masiškos supanašėjusių studijų programų pasiūlos, o programos siūlomos atsižvelgiant į visuomenės norus. Kitaip tariant, naujų akademinų teritorijų įsisavinimas ar net žvalgyba tampa neįmanomi. Prie to prisideda ir valstybinė ekspertavimo bei kontroliavimo sistema, kuri aprėpia ir privačias akademinės įstaigas.

Ekspertai ir auditoriai, atstovaujantys kitų universitetų mitams, vargiai pripažįsta teisę į naujas akademinės teritorijas, kurios yra anapus jų mitų: tai, kas yra anapus akademinio mito, apskritai nėra akademiška<sup>6</sup>. Tai vyksta nesąmoningai, neatpažinus savo „gaujos“ žargono (sąvokų) ir veiksenos (tyrimo logikos). Tačiau kokiai nors naujai studijų programai stebuklingai prasiveržus pro šią dvigubą užkardą ir įkūnijus patrauklias proveržio į naują akademinę teritoriją idėjas, jos staiga tampa artimos ir savos kituose universitetuose, kur jos imamos klonuoti ir tiražuoti. Jei šį patrauklumą pripažįsta (kartais nepaaiškinamu būdu) stojantieji, labai greitai tai tampa ir privačių universitetų „ganymosi“ teritorija<sup>7</sup>.

<sup>3</sup> T. J. Scheffo (1995) terminas.

<sup>4</sup> Bartheso (1970) vartojama prasme.

<sup>5</sup> Prisiminkime M. McLuhano (2003): medijos yra žmogaus tęsiniai.

<sup>6</sup> Daugelis akademininkų yra patyrę situaciją, kai būdami jauni ir perspektyvūs tam tikro mito plėtojajai jie lengvai laimi savo tyrimų finansavimą, kuris nukertamas vos jie ima pretenduoti į savarankišką mitą pelnę aukščiausius akademinis vardus ir laipsnius.

<sup>7</sup> Taip atsitiko su VGTU Kūrybinių industrijų bakalauro programa, kuri iš pradžių ekspertų buvo sumaišyta su žemėmis neatpažinus joje plėtojamo akademinio mito. Pro ekspertų užkardas teprasimušta pasinaudojus apeliacine landa. Vos po kelerių metų, stojantiesiems aktyviai balsuojant už šią programą, analogiškos (kartais net tuo pačiu pavadinimu) tiek bakalauro, tiek magistro programos imtos steigti VDU, VU, TVM, Klaipėdos kolegijoje ir net privačiuose universitetuose.

## AKADEMINIAI LEIDINIAI IR EKSPERTUOJAMOS TERITORIJOS

Taigi studijų programos – akademinė teritorija su daugybe tiek vidinių, tiek išorinių apribojimų. Kita akademinė teritorija – žurnalai ir knygos. Lyginant su kitais, akademiniai leidiniai skirti siaurai akademininkų auditorijai, kitaip tariant, yra leidinių jūros pakraštyje. Šią pakraščio padėtį paaštrina ir nacionalinis tam tikro mokslo regionas. Tai susiję ne tik su tuo, kad rašančiųjų ne tarptautine mokslo kalba, kokia yra anglų, auditorija nepalyginti mažesnė. Akademininkų vienas kito vangūs citavimai (t. y. aktyvus skaitymas) nacionaliniame regione<sup>8</sup> liudija, kad šios teritorijos su retomis išimtimis beveik nelankomos. Taigi susiduriame su paradoksu: mokslų plėtojimas nacionaline kalba motyvuojamas būtinybe kultivuoti tautinį mokslo regioną, kuris kaip tik ignoruojamas komunikuojant pakraščio akademininkams. Kitaip tariant, nacionalinė akademinė teritorija įdirbama pasitelkus tam tikrą tarptautinį akademinį mitą. Regiono akademininkas dažnai išsikovoja savo didesnę ar mažesnę statusą pristatydamas ir atstovaudamas vienam ar kitam tarptautiniam akademiniam mitui, kurio dalybos regione paprastai lydimos aršios kovos. Šia prasme komunikuojamas mitas tampa dar viena teritorija (metateritorija), išskirtinės teisės į kurią akylai saugomos. Bet koks pasikėsinimas į šios metateritorijos įdirbimo monopolį vertinamas ypač neigiamai ir tai gali turėti lemtingų padarinių skirstant, tarkime, projektų biudžetines lėšas<sup>9</sup>. Kadangi monopolines teises į metateritoriją paprastai siekia paveržti to paties mito vartotojai, t. y. tos pačios ar gretimos šakos specialistai, aršiausia kova vyksta tarp giminių akademininkų<sup>10</sup>.

Kyla klausimas, kokį vaidmenį mokslinėje komunikacijoje atlieka regiono akademiniai žurnalai esant tokiai situacijai. Naujų žurnalų kaip įdirbtųjų teritorijų poreikis iškyla įtvirtinant naujus akademinis mitus ar bent naujai interpretuojant tą patį mitą. Riba tarp naujos akademinio mito interpretacijos ir naujo mito – neapčiuopiama: akademininkas, interpretuodamas savo mokytojo<sup>11</sup> iškeltą akademinį mitą, dažnai įvykdo radikalų posūkį, kuris nutolina jį nuo mokytojo ir tampa naujo mito pradžia. Taip atsitiko interpretuojant fenomenologijos „mokytoją“ E. Husserlį: M. Heideggeris, E. Levinas ir J. Derrida, plėtodami savo (tiesioginio ar netiesioginio) mokytojo idėjas, sukūrė egzistencinės fenomenologijos, kitybės etikos ir dekonstrukcijos mitus. Galima pasakyti dar daugiau: kiekvienas mokinys vertas savo mokytojo tik tiek, kiek jis paneigia jį – pameistrus, tapdamas meistru, privalo išsikovoti savo teritoriją, įdirbamą su savo mokiniais. Posūkio metu šių teritorijų vaidmenį paprastai atlieka akademiniai žurnalai.

Klausimas: koks vaidmuo priskirtinas regioniniam akademiniam žurnalui? Minėta, kad akademinė komunikacija tarp regione ir centre plėtojamų idėjų – vienkryptė: jei centrinis metamitas maitina regiono mitą, pastarojo poveikis pirmajam – minimalus. Regiono mitas tarsi atlieka metamito sklaidos akademinuose pakraščiuose funkciją. Akademinis mitas

<sup>8</sup> Tokią tam tikro akademinio regiono – filosofinių tekstų lietuvių kalba – analizę atliko A. Gedutis (2010).

<sup>9</sup> Su pretenzija į tam tikro mito įdirbimo monopolį ir dideliu pasipriešinimu susiduriama verčiant iškilus to mito veikalus. Kitaip tariant, turime šuns ant šieno atvejį: monopolininkai nenori ar negeba išversti pagrindinių mito veikalų, bet kanda kiekvienam, kuris tai bando daryti.

<sup>10</sup> Prieš dvidešimtmetį Lietuvoje buvo juokaujama, kad turime po vieną akademinio mito atstovą, kurio kaip tik todėl negalima buvo pavadinti monopolininku. Nors ši situacija turėjo mokytojo ir mokinių tūkšaus sambūvio privalumų, vienkryptė komunikacija nesuponavo konkuruojančių akademinų žurnalų reikmės: tarkime, filosofijoje užteko vieno panoraminio žurnalo, apžvelgiančio tarptautines filosofines žemes. Tai buvo vienkryptė komunikacija tiek motininio mito, tiek mokinių saujelės atžvilgiu.

<sup>11</sup> Mokytojo plačiąja prasme: jo vaidmenį gali atlikti ir interpretuojamo centrinio mito (metamito) autorius.



apskritai gyvas tik tol, kol jis skleidžiasi, t. y. komunikuojamas ir interpretuojamas akademinuose pakraščiuose. Kitaip tariant, bet koks akademinis mitas palaikomas mokslo regionuose, kur supamas naujos aplinkos jis gyvena naują gyvenimą. Antai fenomenologija po Šaltojo karo gyva dėka jos sąjūdžių Vidurio ir Rytų Europoje bei Lotynų Amerikoje. Taigi regioninių leidinių vaidmuo – užtikrinti gyvybę skleidžiamam metamitui, kuris naujoje aplinkoje įgauna naujus pavidalus ir raidos kryptis.

Maža to, kiekvienas metamito raidos posūkis ir nuokrypis gali būti laikomas regioniniu, ne tiek sumenkinant jų vertę, kiek pabrėžiant regiono kaip komunikacinės aplinkos vaidmenį. Kiekvienas metamito autoriaus mokinių judesys, paneigiantis mokytojo intencijas, yra regioninis ta prasme, kad jis palaiko komunikuojamo metamito gyvybę, net jei tai virsta konkuruojančiu akademiniumi mitu. Vadinasi, *akademinis regionas – būtina mokslinio mito gyvavimo sąlyga, gyvybinė aplinka, kurioje mitas ne tik skleidžiasi, bet ir įgauna naujas gyvybės formas.* Šia prasme kiekviena nauja įdirbtina akademinė teritorija yra regionas, kurio požymiai gali būti tiek geografiniai, tiek kalbiniai, tiek dalykiniai. Taigi nepaisant skepsio dėl regiono neprieinamumo<sup>12</sup>, regionas – ta aplinka, kur prigyja, auga ir skleidžiasi akademinis mitas, gyvas dėka naujų akademinų teritorijų, kurios pakeičia patį mitą. Vienkryptė komunikacija gali reikšti ne tik tai, kad akademiniam regione metamitas aptarnaujamas nelyginant pravažiuojantis ekipažas, bet ir tai, kad jis juda link naujybės nutolusiose nuo tradicijos mokslo teritorijose. Kaip minėta, šį judėjimą riboja daugybė vidinių ir išorinių apribojimų. Be to, nutolusiuosius baudžia policinė eksperto institucija, kurios viena iš pagrindinių funkcijų – saugoti nusistovėjusių akademinų teritorijų ribas ir užtikrinti ramų akademinų getų gyvenimą, nedrumsčiamą jokių išsišokimų ir išpuolių.

Siekdama suvaldyti liulančią akademininkų masę, nuolat grasinančią išsiveržti iš teritorinių getų, valdžia apginkluoja policinę ekspertų instituciją kokybės skustuvais. Kitaip tariant, primetamas dar vienas akademininkų teritorinis padalijimas į „kokybiškas“ ir „nekokybiškas“ žemes, pirmąsias laistant biudžeto asignavimais, antrąsias pasmerkiant išdžiūti be jų. Akademininkų teritorinis padalijimas pagal kokybės požymį – ypač gudrus valdžios skaldymo ir valdymo triukas ne tik todėl, kad sudaroma demokratijos regimybė (ekspertais algininkais gali registruotis bet kuris akademininkas), bet ir todėl, kad valdžia visada išlieka „švariomis rankomis“ (juk tai jūs, akademininkai, pjaunatės tarpusavyje dėl numesto kaulo). Be to, taip sprendžiamos socialinės (kiekvienas gali prisidurti prie algos ekspertuodamas kolegų planuojamą veiklą) ir psichologinės (pralaimėjus projektą siūloma „atsigroti“ kAPOJANT kolegoms galvas) akademininkų problemos.

Anoniminis ekspertavimas, kaip ir anoniminis komentavimas internete, – tam tikras būdas nevaržomai „išsikrauti“, tikintis taip atsikratyti purvniausio pasąmonės turinio, kuris murkdo į depresijos liūną ir trumpina savo būtį myriop. Ekspertavimas – psichologinė kompensacija už neparašytas knygas, isterikę žmoną ar alkoholiką sūnų. Valdžia nuolat gundo: imkite ir taršykite bet kurio akademininko kūną, jums palengvės, kai jis bus išnarstytas po kaulėlį. Kadangi ekspertuojama trejetais (rečiau dvejetais), varžomasi dėl to, kas pasirodys „kietesnis“, o kiekvienas „iškrovos“ veiksmas sankcionuojamas akademinės bendrijos, kurią įkūnija ekspertų trejetas. Tai tarsi LDK pakamario teismas, kurio išrinktas trejetas išvyksta muosiuose posėdžiuose sprendžia bajorų žemės ribų klausimus. Šiuo atveju bajoro vaidmenį atlieka akademininkas, kurio žemė – akademinė veikla, pripažįstama arba ne vienam ar kitam akademinės bendrijos nariui.

<sup>12</sup> Tarkime, nuogaštaujama dėl menko straispnių cituojamumo regiono akademinuose leidiniuose.

Kokybės korta eiliniam ekspertuojančiam akademininkui leidžia pasijusti svaigios valdžios viršūnėje bent kelias akimirkas: ekspertizės išvados dažnai paremtos pamatine, niekuo nepagrįsta teze „pareiškėjas nekompetentingas“. Kokybei išvelgti valdžia, kuriai atstovauja ekspertizės užsakovas, nenori ir negali pateikti jokių instrukcijų: jei rodiklius (kaip an-tai mokslo laipsnis ir vardas, cituojamumas, premijų skaičius, publikacijų šalyje ir užsienyje skaičius) galima suskaičiuoti, jie būtų kiekybiniai – jų skaičiavimas žėistų eksperto su ypatingomis galiomis garbė. O kokybę – ypatingą dvelksmą, kylantį virš tam tikros žemės ryto ūkanose – sugeba užuosti tik eksperto subtili uoslė. Atimti eksperto teisę į jo ypatingą uoslę reiškia atimti jo bajoriškas laisves, t. y. akademininko buvimo pagrindą. Ekspertizės užsakovo sudaromos anketos, kurių klausimai apima įvairius paraiškos aspektus (aktualumą, originalumą, reikšmingumą ir pan.), joku būdu neginčija ypatingų eksperto galių: juk į klausimus at-sakoma vadovaujantis užuostu kvapu („pareiškėjas nekompetentingas“, t. y. jo žemė smirda), o ne atvirkščiai, juolab kad ši galia patvirtinama uoslininkų trejeto (mažos magų bendrijos) susirinkime. *Ekspertizės, siekiant atidalyti kokybiškas ir nekokybiškas akademines teritorijas, yra magijos salos racionaliaime akademinio mito vandenyne.*

## VIETOJ IŠVADŲ: AKADEMINĖ KŪRYBA IR AKADEMINĖS TERITORIJOS

Kaip rodo ekspertizės pavyzdys, kūrybinė komunikacija (tokia yra ir ekspertizė) – integrali: ekspertas komunikuoja ne tik su pareiškėju, bet ir su akademine bendrija ekspertų trejeto pa-vidalu, su valdžia ekspertizės užsakovo pavidalu, su savo institucija, kurios mitui jis atstovau-ja, galiausiai – su savimi naujai kuriamo tapatumo pavidalu. Visi šie komunikacijos agentai kilę iš skirtingų akademinių teritorijų, kurios susiaustomos akademine kūryba, kaskart sujau- kiančia akademines ribas, atveriančia neregėtas žemes ir nustatančia naujas ežias. Akademine kūryba – vis naujas akademinio žemėlapiu braižymas, kūrybingam akademininkui siekiant sujaukti nusistovėjusias ribas tarp saugomų akademinių teritorijų. Juo labiau jos saugomos jose kaupiant socialinį ir politinį kapitalą, tuo didesnis iššūkis paleisti jį vėjais vardan kūrybi- nio kapitalo, kuris neišsitenka tarp nustatytų akademinių ribų.

Gauta 2013 03 26  
Priimta 2013 04 30

## Literatūra

1. Barthes, R. 1970. *Mythologies*. Paris: Seuil.
2. Becher, T.; Trowler, P. R. 2001. *Academic Tribes and Territories: Intellectual Enquiry and the Culture of Disciplines*. Buckingham: Open University Press.
3. Gedutis, A. 2010. „Filosofija Lietuvoje po 1989: ką apie tai byloja lietuviški akademiniai žurnalai?“, *Problemos* 78: 7–21.
4. McLuhan, M. 2003. *Kaip suprasti medijas: žmogaus tęsiniai*. Vertė D. Valentinavičienė. Vilnius: Baltos lankos.
5. Scheff, T. J. 1995. „Academic Gangs“, *Crime, Law & Social Change* 23(2): 157–162.



TOMAS KAČERAUSKAS

## Academical territories and their limits

### *Summary*

The article deals with the academic territories and their limits on the basis of border discourse, approaches of communicology and phenomenological attitudes. The theses have been developed as follows: 1) an academician is a double agent not only by working in different institutions but also by belonging to different academic levels while scientific ideas migrate from one academic territory to another one; 2) an academician finds his (her) identity only by belonging to the community of a certain myth that has been created by him; 3) being alone, an academician is not identical to himself (herself), i. e. he (she) is nothing without an academic background, which has been changed by him (her) while he (she) is searching for his (her) identity; 4) no academic communities competing for borderland territories lose their territories by communicating, on the contrary, they expand their territories by joining new research rims and subsidiary ways that finally change also the place of the centre and the direction of scientific highways; 5) by financing cultivation of academic territories, the government not only controls the universities but also supervises the established borders of academic activity: academic war would wobble the positions of the government by havocking the established channels of power communication; 6) while dividing and ruling, the government aims to suppress every creative excess with help of academicians and to establish power communication, a channel of which becomes the academic myth as a whole of scientific view and scientific slang to be developed at a certain university; 7) a university (not only private one) becomes the media not only by extending the expectations of society's consuming but also by ensuring the liquidity of consumer society's changes; 8) an academic region is a necessary condition of the scientific myth, a vital environment, within which the myth not only develops but also obtains new forms of life; 9) the expertise by reaching to divide the territories of high and low qualities is the island of magic in the rational ocean of the academic myth.

**Key words:** academic territories, academic myths, power communication, environment of university, expertise